

תוכן עניינים

הקדמה מאת כב' השופט עידו רוזין (מתוך ההקדמה למהדורה הראשונה של הספר)	1
שער א': כללי	3
פרק א': מבוא	3
פרק ב': הפן הדיוני-ראייתי	5
פרק ג': הפן הנזיקי-מהותי	9
1. כללי	9
2. חוסר מסמכים ודיווחים חסרים	19
3. הוכחת אבהות - עוולת הרשלנות	20
4. החובה להעלות על הכתב את הטענה של "נזק ראייתי" ואימתי תידון טענה זו	20
שער ב': ה"נזק הראייתי" במשפט האזרחי	23
פרק א': דיני נזיקין	23
1. כללי	23
2. דוקטרינת הסיכון	23
3. דוקטרינת הנזק הראייתי	24
4. "נזק ראייתי" בתביעות בגין רשלנות רפואית	31
4.1 כללי	31
4.2 היעלמותם, שיבושם, ותיעוד חסר - של מסמכים רפואיים ותיעוד רפואי לקוי	32
4.3 דחיית טענה בדבר קיומו של נזק ראייתי	60
4.4 נזק ראייתי הנובע מאי-ביצוע בדיקה	64
4.5 ניתוח שלא היה בו כל צורך, שגרם לתובע נזק ראייתי	67
4.6 נזק ראייתי שגרמו התובעים לנתבעים	68
4.7 דלות הרישומים בעת ניתוח - האם עולים לכדי גרימת נזק ראייתי	69
4.8 היעדר חתימת רופא על טופס הסכמה	70
4.9 הולדה בעוולה ונזק ראייתי	72
4.10 היעדר בדיקת אולטרא סאונד	78
4.11 אי-ביצוע בדיקות בשבוע ה- 34 להריון	79
4.12 אי-מסירת מידע	81
4.13 התרשלות באבחון	84
4.14 חסרונו של תיעוד רישום מוניטור	99
4.15 רישום רפואי לקוי	124
4.16 נתיחה שלאחר המוות	142

4.17	התרשלות במהלך ניתוח. התביעה התקבלה. הפסדי שכר 30,000 ש"ח, הפסדי פנסיה 3,750 ש"ח, נזק לא ממוני 130,000 ש"ח, הוצאות ועזרת הזולת 50,000 ש"ח - כב' השופט הבכיר ע' עאסי	143
4.18	רישום חסר	144
4.19	היעדר רשומה רפואית המתעדת את מהלך הטיפול	146
4.20	הכשלת בירור שאלה רפואית	146
5.	רשלנות בעניינים אחרים	147
5.1	קיומו של נזק ראייתי שנגרם בשל רשלנות של אולם אירועים - דחיית הטענה	147
5.2	מעולים בנפרד שגרמו לנזק אחד שאיננו ניתן לחלוקה	148
5.3	גרם נזק ראייתי בגין נזקי גוף במסגרת יחסי עובד ומעביד	149
5.4	רשלנות עורכי-דין	150
5.5	צילום חזה לא בוצע בשל התרשלות הנתבעות - אי-ביצועה של הבדיקה עולה כדי נזק ראייתי שנגרם לתובעים	152
5.6	הטענה בדבר נזק ראייתי יש לטעון במסגרת כתב התביעה	153
5.7	מקום שהתובע לא פנה אל הנתבעת במשך שלוש שנים לאחר התאונה, הגם שפנה לקבלת ייעוץ משפטי כבר כחודש לאחריה, בחר להגיש את תביעתו שלוש שנים לאחר התאונה ואף עם הגשת התביעה לא פנה לקבלת צו המורה לנתבעת לאפשר ביקור מומחה מטעמו במקום, לא ניתן לומר כי התנהלות הנתבעת היא זו שגרמה לו לנזק ראייתי ודומה כי התנהלות התובע עצמו, ושיבתו בחיבוק ידיים כל אותן שנים, הביאה אותו למצבו הנוכחי בו אין בידו כל ראייה לקיומו של כשל במערכת החשמל של המסעדה אשר גרם כנטען להתחשמלותו	154
5.8	קשר סיבתי ונזק ראייתי	158
פרק ב': שיהוי, התיישנות ונזק ראייתי	161	
1.	כללי	161
2.	שיהוי ו"נזק ראייתי"	162
3.	הגשת תביעה בחלוף חמש שנים	168
4.	שיהוי בהגשת תביעה - עילת תביעה קמה במועד הפרישה - דחיית טענת "נזק ראייתי"	168
5.	שיהוי - הסכם עבודות בניה	169
6.	שיהוי - אספקת סחורה	169
7.	שיהוי - חישוב עמלות	171
8.	שיהוי - ניהול משא-ומתן	172
9.	שיהוי - היעדר אפשרות לצלם את מקום האירוע והיעדר בדיקת התובע	173
10.	שיהוי - התיישנות וגילוי חשבונות	173

11.	הבחנה בין אי-סילוק תביעה מחמת שיהוי ובין מתן ביטוי ראייתי לשיהוי	176
12.	אין מניעה מלהעלות טענת שיהוי אף אם התביעה הוגשה טרם התיישנותה	177
13.	הנתבעות לא הוכיחו שהתובעת הציגה מצג כי ויתרה על זכותה לפיצוי	179
14.	השיהוי במשפט הציבורי ונזק ראייתי	181
15.	על-מנת שתתקבל טענת השיהוי נדרשת רמת הוכחה גבוהה מצד הטוען לשיהוי, כי היה מצג ברור מצד התובע אודות ויתורו על זכות התביעה שלו, ובתי-המשפט יקבלו טענה זו רק במקרים נדירים	181
	פרק ג': רשויות המס	183
	פרק ד': דיני עבודה	185
1.	כללי	185
2.	הגשת תביעה כעבור זמן רב מיום הפסקת העבודה אצל המעביד	185
3.	שעות עבודה - רישום נוכחות	185
4.	תלוש משכורת	188
5.	תביעה כנגד המוסד לביטוח לאומי - מחלת אלצהיימר	188
6.	אי-המצאת מסמכים	189
7.	מתן חשבונות והשוואה לנזק ראייתי	189
8.	פגיעה בעבודה - הוכחת רעש	191
9.	רישום נוכחות - תיקון 24 - מניעת נזק ראייתי	192
	פרק ה': רשויות מקומיות	193
1.	מכרזים	193
2.	ארנונה - שיהוי ונזק ראייתי	193
	פרק ו': בנקים	199
1.	כללי	199
2.	רישום שיקים חוזרים במחברת	199
3.	אי-הזמנת פקידים ליתן עדות	200
4.	שיהוי בהגשת שיק לביצוע שטר וטענת נזק ראייתי	201
5.	תביעה שיטרית - שיהוי בהגשת התביעה	201
6.	טענת בנק לנזק ראייתי שגרמה חברת ביטוח	204
7.	מכתבים הנחזים למכתבי התראה - המצאתם כעבור שש שנים	206
8.	איבוד שיק על-ידי הבנק	207
9.	טענות כנגד כתב ערבות אשר מועלות כעבור זמן רב	209
10.	סירוב הבנק ליתן מידע ללווים	209
11.	ביעור תיק בית-משפט - נזק ראייתי לבנק - אי-פירעון הלוואה	210
12.	נזק ראייתי לבנק באיתור עדים חיוניים ובראיות	210
	פרק ז': הוצאה לפועל	211
	פרק ח': דיני ביטוח	217

1. תביעה כנגד חברת ביטוח - נזק שנגרם לרכב.....	217
2. תביעת שיבוב של חברת ביטוח.....	219
3. בית-המשפט לא ראה ממש בטענות לנזק ראייתי - בית-המשפט התרשם כי נעשו מאמצים מספקים לאיתור חומרים ואין כל בסיס לטענה שהוסתרו ראיות או שהשחרת שמות הפצועים נעשתה באופן מכוון על-מנת להסב לתובע נזק.....	219
4. יצויין כי שני הצדדים יוצאים ניזוקים מכך שרק בשנת 2023 מוכרעת בקשה לביטול פסק-דין שהוגשה בשנת 2019 וזאת בעניין תאונת דרכים משנת 2016 ולא רק המשיבה כנטען על-ידה בתשובתה, אך משהוגשה בקשה לביטול פסק-דין במועדה והמשיבה עצמה לא פעלה לביצוע פסק-הדין במשך שנים, אין להלין על המבקש בכך שלא דחק בבית-המשפט לתת החלטה בבקשה לביטול פסק-דין.....	219
פרק ט': ענייני משפחה.....	221
1. אי-שיתוף פעולה עם מומחה מטעם בית-המשפט - תביעה למתן חשבונות.....	221
2. מחיקת תובענה ודחיית טענת "נזק ראייתי".....	222
3. תביעה להוכחת אבהות - נזק ראייתי.....	222
4. התיישנות ושיהוי בהגשת התביעה.....	225
5. תביעה נגד עזבון.....	227
6. שיהוי בהגשת התביעה.....	229
7. תיקון צו ירושה ושיהוי.....	230
8. שתיקה במשך שנים רבות - ללא מחלוקת על הצוואה.....	232
פרק י': עניינים שונים.....	235
1. "נזק ראייתי" - שמירת רישומים - רשות הדואר.....	235
2. הסכם מתנה.....	235
3. פגמים וליקויים ברכישת עץ המיועד לבניית משקופים.....	235
4. היעדר צירוף דו"חות המראים על תקלה.....	236
5. נזק ראייתי בהליך סדר דין מקוצר.....	236
6. דחיית טענה של נזק ראייתי בשל איחור בהמצאת תעודות משלוח.....	236
7. פתיחתו של מצנח - דחיית הטענה של נזק ראייתי.....	237
8. ליקויי בניה וגרימת נזק ראייתי מטעם התובע.....	238
9. תיקון כתב תביעה.....	239
10. אי-הצגת חוות-דעת.....	239
11. הימנעות מבירור עובדות רלוונטיות על-ידי התובע.....	240
12. עמידה בצו גילוי מסמכים.....	241
13. המצאת החלטה.....	244
14. חריג "אי-הידיעה".....	245
15. פטירת עד.....	247

16. בית-המשפט דחה הטענה כי חלוף שנתיים וחצי מתום הפרוייקט גרם נזק ראייתי	247
17. בקשה דחופה למתן הוראות להשמיד משלוח קנביס רפואי במשקל 1.6 טון ברוטו מושא התביעה העיקרית (המטען) ולחלופין, להורות כי תכולת המטען תועבר לידי גורם מוסמך מטעם הנתבעת 1 (מנורה) או כל נתבעת אחרת	248
18. טענת התובעת לקיומו של נזק ראייתי עקב היעדרם של יומני הנוכחות מבית הספר	249
19. מטרותיה של דוקטרינת הנזק הראייתי הינה לרפא פגם ראייתי שיצרה נתבעת בהתנהלותה, באופן שגרם לקושי ממשי בהוכחת יסודות תביעתה של התובעת	250
20. נזק ראייתי מובנה	251
21. מקום שבו נתבע גורם ברשלנותו נזק ראייתי לתובע - כלומר, פוגע ביכולתו של התובע להשתמש בראייה שלכאורה הינה בעלת פוטנציאל לביסוס איזו מן הטענות העובדתיות שעליהן מבוססת תביעתו - עשוי בית-המשפט להטיל על הנתבע את נטל השכנוע להיותה של אותה טענה עובדתית בלתי-נכונה	265
22. בית-משפט שדן בסכסוך אזרחי מוצא לעיתים כי המסכת העובדתית שנפרשה לפניו על-ידי בעלי הדין לוקה בחסר באופן משמעותי: הנסתר שבה עולה על הגלוי	267
23. יחד-עם-זאת ועת המדובר בתביעה אשר הוגשה בשיהוי ניכר רמת ההוכחה הנדרשת מהתובע היא גבוהה יותר אף עת המדובר בהוכחת טענה בעלת יסוד שלילי	268
24. בית-משפט קמא דחה טענת המערערת כי נגרם לה נזק ראייתי מאחר שלפני הניתוח הראשון והשני לא בוצעו בדיקות MRI שיכלו להבהיר את מצבה של המערערת לאשורו וכן בשל תיעוד חסר של מהלך הניתוח הראשון ובפרט היעדר תיעוד לכמות החומר שנכרתה והוצאה מהדיסק	268
25. דוגמאות בהם נדחתה הטענה לנזק ראייתי	268
26. בנסיבות דנן, החסר ברשומות הרפואיות בנוגע לצילומי התותבות שהותקנו לתובעת, בדבר אבחון מצבה הפריודנטלי הקודם, בדבר התרופות שניתנו לה לפני הטיפול או במהלכו - למעשה גורמים לתובעת נזק ראייתי בכל הנוגע להוכחת טענת הרשלנות שלה כלפי הנתבעים בתכנון הטיפול בה ובביצועו, באופן שמצדיק העברת נטל השכנוע אל כתפיהם להוכיח שלא התרשלו	273

27.	הנתבעים לא הוכיחו ששינו את מצבם לרעה ושנגרם להם נזק ראייתי כשלהו ובאופן כזה שמצדיק לשנות את תקופת ההתיישנות הקבועה בחוק. הטענה המרכזית של הנתבעים היא להיעדר אחריות, קרי: שאינם עומדים מאחורי שיגור המסרונים כך שלא ברור איזה נזק ראייתי נגרם להם כתוצאה מהשיהוי הנטען.....273.
28.	אי-רישום רפואי תקין ונזק ראייתי.....273.
29.	בחלוף זמן ניכר יש טעם בטענת הנתבע לנזק ראייתי.....274.
30.	אובדן רכב.....275.
31.	מכירת רכב ללא בדיקת מומחה.....275.
32.	לפי עדותו של התובע, הנורה ברכב נדלקה בחלוף שבוע ממועד התדלוק ולפי החשבוניות תיקון מהמוסד בחלוף למעלה משבועיים. בשלב זה, ספק אם הייתה לנתבעת האפשרות לקחת דגימה ולבדוק את איכות הדלק על מנת להפריך את גרסת התביעה. זאת ועוד ולפי החשבונית שצורפה לכתב התביעה, דומה כי בוצע ריקון של מיכל הדלק כך שמכל כיוון נמנע מהנתבעת לקחת דגימה ולכן יש לקבל את טענת הנתבעת בעניין זה כי נגרם לה נזק ראייתי.....276.
33.	עם-זאת, לשיהוי הניכר בהחלט יש השלכה על הדיון בשאלות העובדתיות שבמחלוקת, בפרט מקום בו הנתבע יכול להראות כי נפגע כתוצאה מהגשת התביעה באיחור. בהקשר זה, יש ליתן משקל לטענת הנתבע לפיה לא איתר את המסמכים הנוגעים להתקשרות בין הצדדים וכי הגנתו הייתה מבוססת בעיקרה על מסמכים שגולו על-ידי התובעת במסגרת ההליכים המקדמיים בתיק. כאן, בהחלט ניתן להצביע על נזק ראייתי שנגרם לנתבע, ויש לתת לכך משקל במקרים המתאימים.....276.
34.	משלא נחסכו מאמצים מטעם שני הצדדים לצורך בדיקת טביעת האצבע שעל ההצהרה, ומשהוגשה התביעה בשיהוי ניכר, והמדובר בהצהרה משנת 1957 שטביעת האצבע שעליה אינה ברורה ולא ניתן לבדקה על-ידי מומחה כיום, אין לזקוף זאת לחובתה של המדינה כפי שמבקשים התובעים לעשות, אלא נהפוך הוא. למדינה נגרם נזק ראייתי בשל השיהוי בהגשת התביעה.....277.
35.	נזק ראייתי כמעביר את נטל ההוכחה.....277.
36.	לנוכח חלוף הזמן, ולאור העובדה כי במהלך הדרך התברר כי המשיבים הגישו תביעה לפיצוי גם על חלקות שבגינן קיבלו המנוחים פיצוי, אין להקל ראש בטענת השיהוי. ברם, התברר כי בפועל לא נגרם נזק ראייתי למערערת שכן כל התכתובות והמסמכים הרלוונטיים הנוגעים לחלקה 6 ולמשא-ומתן שהתנהל לגבי חלקה זו נמצאים ברשות המערערת.....278.

37. על פניו, נראה כי יש ממש בטענת סריגמיש לפיה הסיבה בגינה היא לא יכלה להוכיח את נזקה היא הנזק הראייתי שנוצר בעקבות הגניבה ומשכך הוא, לא היה זה נכון שלא לפסוק לה פיצוי בגין כל תקופת הגניבה על דרך אומדנא. במידה ותתקבל טענתה של סריגמיש בדבר הנזק הראייתי - וטענה זו לא ניתן לבטל במחי-יד - הרי שעל פניו לפחות היא תהא זכאית לפיצוי המרבי בהתאם לתחשיב החלופי והגבוה של רואה החשבון279.

38. במקרה הנדון בית-המשפט לא שוכנע כי היה במקרה זה מדד אחד גדול שחיפה על אחר וכי באי-ציון המדדים נגרם לתובעים נזק ראייתי279.

39. תוצאותיו של השיהוי הינן ברורות - בהינתן כי מורישיהם של התובעים הלכו לבית עולמם זה מכבר, בהינתן כי הליכי ההסדר הסתיימו עוד בשנות ה-90, ואין כל אפשרות מעשית לעמוד על פעולותיהם של מי שלקחו חלק בעריכת ההסדר, אין למדינה כל דרך להזים טענות התובעים כי בעלי העניין לא זומנו, ומכאן ברור שנגרם לה נזק ראייתי של ממש279.

40. המשיב אינו יכול לטעון לנזק ראייתי, כאשר הוא עצמו החל את ההליך שנים רבות לאחר שנות המס הנדונות - לו המשיב היה חושש באמת מנזק ראייתי ומגילו של המערער, היה מתכבד ונוקט בהליך בסמוך לשנות השומה ועושה כל אשר לאל ידו כדי לקדמו280.

41. הנזק הראיתי לו טוען התובע אינו נזק ראייתי נפרד, כמו ליקוי ברשומה רפואית, אלא נזק ראייתי מובנה, המוטמע בתוך ההתרשלות שגרמה, כנטען, לנזק הישיר. מדובר בטענה להיעדר אבחון וטיפול בשל אי-ביצוע בדיקה. זו טענת "חוסר טיפולי". אין מדובר בטענה שהנתבע "חיבל בראיות" אלא בטענה לכשל בטיפול הרפואי280.

42. הפניקס נמנעה מלהמציא את טופס הצעת הביטוח, כמו גם התכתבויות הנוגעות לאישור קיום הביטוחים. בנסיבות אלה, יש ממש בטענה כי הפניקס גרמה נזק ראייתי שצריך לפעול לחובתה, במובן זה שעליה הנטל להוכיח כי פוליסה הביטוח שהנפיקה אינה בבחינת פוליסת ביטוח ראשונית280.

43. אכן, יש לשמור שפתח זה, המאפשר העלאת טענות קיזוז, לא ינוצל לרעה. אלא שלשם כך קיימים כלים דיוניים שיוכלו לעשות כן. כך, במקום בו אין בנמצא סיבה המצדיקה את ההמתנה של בעל הזכות, ניתן יהיה לסלק את תביעתו על-הסף, בעידן התקנות החדשות המאפשרות לבתי-המשפט יתר שיקול-דעת בעניין זה. ובאותם מקרים נדירים שבהם לא תסולק התביעה על-הסף, וככל שנגרם נזק ראייתי בשל חלופי הזמן, הרי שזה ייזקף לחובת המבקש לקזז281.

44.	אין ממש בטענה לעניין נזק ראייתי. אכן, התביעה הוגשה בחלוף זמן ממועד ההפקעה, אך פרק הזמן שחלף מאז התברר לנתבעים השימוש שנעשה במקרקעין, לא היה כה ממושך, כעולה מדו"חות הפיקוח. מכל מקום, לא היה בשיהוי האמור כדי למנוע את הבאת אותן ראיות שניתן היה להביאן, ואין די באמירה שחלף זמן כדי להצדיק אי-הבאתן של ראיות. משכך, גם אם הייתי קובע כי הנטל להוכיח שאין למנוח זכויות במקרקעין מוטל על הנתבעים, הרי שעמדו בו..... 281.
45.	סירוב המשפחה לביצוע נתיחה מלאה, שהביא להחלטה שתבוצע נתיחה חלקית בלבד, גרם למערערת נזק ראייתי..... 281.
46.	התביעה הוגשה בשיהוי ניכר של כעשרים-ושבע שנים, דבר שגרם לנתבע נזק ראייתי וקושי באיתור מסמכים רלוונטיים, עניין המצדיק את סילוק התביעה על-הסף..... 282.
47.	יצוין שהשיהוי הגדול בהגשת התביעה גרם לנתבע לנזק ראייתי רב, מאחר שעו"ד אגוזי נפטר בשנים האחרונות ולא ניתן היה לזמנו ולאמת את עדותו של הנתבע לפיה עו"ד אגוזי התעניין אצל המנוח ווידא שהנתבע משלם את התשלומים החודשיים בגין רכישת הדירה, כסדרם. עו"ד אגוזי גם יכול היה להסביר אודות כוונת המנוח ורצונו בעריכת ההסכם. לתובע מלאו 18 שנים ביום 30.06.16 והתביעה הוגשו ממש על-סף תקופת ההתיישנות של התובע, שאישר שההסכם היה ברשותו כבר כמה שנים - תביעת התובע נדחתה..... 282.
48.	במקרה הנדון, גם לאחר שמיעת העדויות, לרבות עדות התובע והשמואי מטעמו דהן, ובחינת כלל הראיות, סבורני כי גרסתו של התובע בכל הנוגע למכירה נותרה עמומה. לכך יש להוסיף גם את התנהלות התובע שמנעה, הלכה למעשה, מחברת הביטוח לבדוק את הרכב לאחר התאונה ובכך אף נגרם לה נזק ראייתי..... 283.
49.	אמנם, יש ממש בטענה כי משלא הודיעו התובעים מבעוד מועד על קיומה של חוות-הדעת ולא נתנה לנתבעים אפשרות לערוך חוות-דעת נגדית בסמוך, נגרם להם נזק ראייתי כלשהו. אולם, אינני סבורה כי הדבר סתם את הגולל לחלוטין על אפשרות הנתבעים להגיש חוות-דעת מטעמם..... 283.
50.	טענה מרכזית שהעלתה הנתבעת להגנתה היא שיהוי בהגשת התביעה באופן שגרם לה נזק ראייתי המצדיק דחיית התביעה מטעם זה בלבד. מדובר בטענה רצינית בנסיבות המיוחדות של המקרה דנן, אך לאחר שקילה ובחינה, לא שוכנעתי שיש בשיהוי שדבק בהגשת ההליך כדי להביא לדחייתו, אם כי שיהוי זה מצדיק אי-פסיקת ריבית והצמדה בגין סכום החוב שייפסק לתובעת..... 283.

51. הנטל להוכחת היותו של הריצוף פגום בתביעה כנגד סרביאן, היה מונח על כתפי סרביאן, מקום בו עסקינן בטענת הגנה. משכך, אפילו היה מוכח בפניי כי התרחש נזק ראייתי בעטיו לא ניתן היה עוד לבחון את הריצוף, מדובר בנזק ראייתי הפועל לרעתו של סרביאן, ולא לרעתה של התובעת כפי שהיא טוענת.....	284.
52. בהקשר זה, טענו הנתבעים גם טענה של נזק ראייתי, אולם לדידי גם דינה של טענה זו להידחות, שכן שוכנעתי כי כלל המסמכים והדו"חות נמסרו להם על-ידי התובעת בזמן אמת, ואלו נמנעו באופן שיטתי לבדוק את העולה מהם. מכאן, שכלל שנגרם לנתבעים נזק ראייתי, הרי אין להם להלין לעניין זה, אלא על עצמם.....	284.
53. הנתבעת טענה בכתב ההגנה כי דין התביעה להידחות על-הסף מחמת שיהיו ונזק ראייתי שנגרם לה. בגדר האמור טענה כי צירפה לכתב ההגנה רישומי נוכחות ותלושי שכר לארבע שנות עבודתו האחרונות של התובע, באשר לפני כן נוהלו תלושי השכר ורישומי הנוכחות באמצעי אחר, אשר לא נשמר עקב תקלת מערכת, והנתבעת בודקת האם יש אפשרות לשחזר את הנתונים. מסקנתנו היא כי אין להיעתר לטענת-הסף שעניינה שיהיו, בין אם משום שנזנחה ובין לגופה. הלכה היא כי שיהיו בהליך אזרחי היא טענה שתתקבל במקרים חריגים. הנתבעת לא פירטה את טענתה, ולא הראתה כי מתקיימים יסודות העילה לדחיה על-הסף מחמת שיהיו, ודי בכך להצדיק דחייתה. הנתבעת לא הוכיחה כי נגרם לה נזק ראייתי. אולם, גם אם נניח, ללא דיון, כי נגרם נזק למסמכים שהיה על הנתבעת לשמור, לפחות לתקופת ההתיישנות, אין בכך עילה לחסום את דרכו של התובע להתדיין בקשר לתביעה שהוגשה בתוך תקופת ההתיישנות, סמוך לאחר ניתוק יחסי העבודה.....	285.
54. הנתבעת הסתפקה בטענות כלליות לנזק ראייתי, מבלי לפרט מסמכים קונקרטיים שנעלמו, וצעדי איתור שננקטו, למשל, ביחס לתלושי שכר קונקרטיים שלא הוצגו.....	285.
55. הנטל לא מוטל על הנתבעים והתובעת לא יכולה לטעון לנזק ראייתי מטעם הנתבעים, בשל העובדה שלא אותר ספר הלידות של בית היולדות בבאקה אלגרביה. ככל שישנם חללים ראייתיים - כגון חוסר האפשרות לאתר את ספר היולדות של בית היולדות בבאקה אלגרביה - הם יזקפו לחובת התובעת ולא ההיפך.....	286.

56. איננו נדרשים לשאלה האם המשיבה נושאת באחריות לכך שלא תיעדה ושמרה את המידע שהנחה אותה בקבלת ההחלטות בעניינם של ציפי ושל דרוויש, והאם בשל כך משליך החסר הראייתי האמור על הקצאת הנטלים בין הצדדים בהליך דנא. טענה ביחס לקיומו של נזק ראייתי כאמור לא הועלתה על-ידי המערער בפנינו וממילא פסק-דינו של חברי איננו מבוסס על אפשרות כזו. משכך, הנטל הוא על המערער להוכיח כי טיבו של המידע שעמד ביסוד ההחלטות בעניינם של ציפי ושל דרוויש הוא כזה המצדיק את ההכרה בהתרשלותה של המדינה בנסיבות המקרה 286.
57. חלוף הזמן הניכר, כשלושה דורות, ממועד פרסום ההודעה אודות ההפקעה ועד הגשת תביעת פיצויי ההפקעה, מקים חזקה לפיה חלוף הזמן גרם לרשות המפקיעה נזק ראייתי ומקשה עליה לברר את העובדות ולהציג את מלוא הראיות - לא-זו-בלבד שעומדת לנתבעת חזקה בדבר נזק ראייתי ממשי שנגרם לה כתוצאה מהגשת התביעה בחלוף 65 שנה ממועד ההפקעה, אלא שהנתבעת הוכיחה קיומו של נזק ראייתי 287.
58. בהתאם לפסיקה, נטל ההוכחה ביחס לטענת שיהוי בהגשת תביעה מוטל על הנתבע הטוען טענה זו. על הנתבע להראות כי השיהוי מהווה ויתור מצד התובע על זכויותיו, וכי מצבו הורע כתוצאה מהשיהוי, בין היתר בנזק ראייתי 287.
59. עוד לציין כי משהוסכם על שמאי מטעם בית-המשפט, לא מצאתי מקום לטענות מגדל לעניין נזק ראייתי בחלוף הזמן מעת אירעה התאונה. בנוגע ללובינסקי, הרי שכלל טענות התובע כלפיה לעניין איכות התיקון שביצעה - נשללו; על-כן אין היא נושאת באחריות כלפי נזקיו של התובע, שכן נקבע כי אלו נגרמו כתוצאה ישירה מהתאונה, ולא מביצוע אי-אלו תיקונים 287.
60. משנקבע כי העירייה לא ידעה כי שרה דנציגר לא החזיקה הנכס, גם לא בשנים 2005-2008, אלא לאחר שזו הצהירה שחתימתה זוויפה ומעולם לא היתה המחזיק, הרי שממועד זה ועד הגשת התביעה הנוכחית ביולי 2022, חלפו שלוש שנים בלבד, ובוודאי שלא הוכח על-ידי הנתבע שנגרם לו נזק ראייתי 288.
61. אין לנתבעים אלא להלין על עצמם, זאת לאור דלות הפרטים שבדו"ח האירוע שמילא בית הספר. לו בית הספר היה מפרט את פרטי האירוע בזמן אמת, לא היה כל נזק ראייתי 288.
62. עצם קרות התאונה מלמד, כי נתבע 1 ביצע עקיפה בניגוד לתקנה 47(ד). הנטל מונח על כתפי הנתבע, להוכיח כי ביצע עקיפה בטוחה. לא-זו-בלבד, שהנתבע לא הרים נטל זה אלא אף גרם באופן חמור לנזק ראייתי שעה שהזיז את האוטובוס ממקום האירוע, על-אף שידע כי התובע נפגע קשה בעת התאונה 288.
63. אינני מקבל את טענת הנתבעים לקיומו של נזק ראייתי, היות שדבר לא עמד בדרכם על-מנת לנסות ולהפריך את דו"ח הפוינטר 288.

64.	דוקטרינה נוספת בה עושה הפסיקה שימוש כדי להתמודד עם מצבים של סיבתיות עמומה היא העברת נטל השכנוע במקרים בהם קיים נזק ראייתי; קרי באותם מקרים בהם קיים קושי אינהרנטי להוכיח קיומו של קשר סיבתי ספציפי בין התרשלות מוכחת של הנתבע לנזק הישיר של התובע.....	289
65.	התובע הצהיר כי היה לו קושי ממשי במהלך תקופה ארוכה לעסוק בעוול שלטענתו גרמה לו הנתבעת. מנגד, הנתבעת לא עמדה בנטל הכבד להוכיח כי בחלוף הזמן מאז שהתובע סיים את העסקתו אצלה ועד למועד הגשת התביעה, היא שינתה את מצבה לרעה. טענת הנתבעת לפיה בשל חלוף הזמן היא איבדה את הקלטת שיחת השימוע אינה רלוונטית, קל וחומר, עת ההקלטה הובאה כראיה מטעם התובע בהליך זה ואף תומללה על ידו. מעבר לאמור, הנתבעת לא העלתה טענה נוספת בדבר נזק ראייתי שנגרם לה לכאורה.....	289
שער ג': המשפט הפלילי..... 291		
פרק א': רשויות החקירה והחובות המוטלים עליהן.....	291	
פרק ב': מחדל חקירתי וסוגיית הנזק הראייתי.....	293	
פרק ג': היעדרה של ראיה שמקורה במחדל רשויות החקירה.....	299	
פרק ד': השיקולים ביסוד הבדיקה של המחדל החקירתי ותוצאותיו.....	303	
פרק ה': אחריותה של המדינה להבאת עדים.....	305	
פרק ו': מחדל החקירה וזיכוי של נאשם.....	307	
פרק ז': מחדל החקירה וקיפוח הגנת הנאשם.....	309	
פרק ח': אופיים של מחדל החקירה וריפוי המחדל.....	311	
פרק ט': אבחנה בין מחדל חקירה לאי-מיצוי כיווני חקירה.....	313	
פרק י': מחדל חקירתי וספק סביר.....	315	
פרק י"א: הלכות פסוקות.....	317	
1. מחדל החקירה אינם יכולים לסייע בידי המערערת.....	317	
2. בדיקת פלטי שיחות.....	317	
פרק י"ב: השפעת ה"מחדל החקירתי" על הרשעת או זיכוי של הנאשם		
בהלכה הפסוקה..... 325		
1. כללי.....	325	
2. אי-חקירתו של עד ראיה.....	325	
3. אי-חקירת עדים שנזכרו בדברי המתלוננת.....	326	
4. תיקה של המתלוננת לא נשלח לבדיקת שרידי דם; חומר חקירה לא נתפס כמוצג.....	326	
5. המלון לא נשאל מפורשות בחקירתו על מניעיו לשיהוי במסירת זהות היורה; אי-חקירתה של הבחורה עימה בילה המתלון.....	327	
6. אי-זימון מאבטח לחקירה; לא נצפו כל קלטות האבטח במועדון; לא נבדק פלט שיחות המתלוננת; לא נחקר בן זוגה של המתלוננת באותה תקופה וכן לא נחקרו בעלי המועדון.....	328	

7.	חקירה ואיתור שותפים אחרים	329
8.	אי-חקירת נהג	330
9.	אי-חקירת עדת ראיה	331
10.	אי-הבאת עדים ואי-הפקת איכונים לטלפון	331
11.	אי-זימון אימו של המערער - עדת ראיה	333
12.	הימנעות המדינה מלהעיד עד מסויים	333
13.	אי-חקירתן של ידידותיו של המתלונן	334
14.	הטענה העיקרית בדבר אופן חקירת האירועים היא כישלונה של תכנית המשטרה לתפוס את שותפיו הישראליים בשעת מעשה	334
15.	תיעוד חקירה ואי-אימות פרטים שניתנו על-ידי הנאשם	335
16.	אי-איתור רועה, אי-איתור סרטי מצלמת האבטחה ואי-שליחתו של המערער לבדיקת רופא	336
17.	העברת תיעוד חזותי, אי-גביית הודעה מעד	337
18.	אי-חקירתו של הגרריסט שהיה עד	338
19.	אי-מיצוי כל כיווני החקירה, אי-נקיטת פעולות חקירה	339
20.	הימנעות מביצוען של פעולות חקירה ואסיפת ראיות	339
21.	אי-גביית עדות	340
22.	אי-איתור המעסה להעיד	341
23.	תרגיל חקירתי וטביעת אצבעות	341
24.	הימנעות מלקיחת טביעות אצבע משקי הסם	342
25.	תיעוד מפגש ואי-בדיקת טביעת אצבע	343
26.	אי-בדיקת טביעות אצבעות על חבילות הסם	344
27.	הבדיקה שצריכה היתה להיעשות לצורך גילוי הסמים היא בדיקת שתן ולא בדיקת דם	345
28.	אי-ביצוע בדיקת אלכוהול	346
29.	אי-ביצוע בדיקה גניקולוגית	346
30.	אי-בדיקת DNA	347
31.	אי-בדיקת בגדי הנאשם	348
32.	אי-בדיקה של סמים ואלכוהול	349
33.	אי-עריכה מסדרי זיהוי	350
34.	אי-עריכת מסדר זיהוי	350
35.	אי-מציאת אקדח, אי-עריכת מסדר זיהוי, אי-עריכת בדיקת פרופרינט	351
36.	אי-בדיקת מצלמות אבטחה	351
37.	בדיקת קיומם של מצלמות אבטחה במסלול, איתור עדים	352
38.	אי-תיעוד שיחת טלפון	354
39.	אי-בדיקת מצלמות האבטחה	354

40. אי-זימון מאבטח לחקירה, לא נצפו כל קלטות האבטחה במועדון, לא נבדק פלט שיחות המתלוננת, לא נחקר בן זוגה של המתלוננת באותה תקופה וכן בעלי המועדון	355
41. אי-הבאת עדים, אי-הפקת איכונים לטלפון	355
42. אי-תפיסת סרטי הרמזורים	356
43. אי-המצאת סרטונים נוספים	357
44. אי-אזהרת הנאשם	358
45. אי-בדיקת טענה לגבי התחממות רכב	359
46. אי-איתורו של ג'יפ	359
47. בדיקת מצב תאורה	361
48. איתור זירת העבירה, איסוף ממצאים, כגון קליעים ותרמילים, והתחקות אחר כתמי דם וסימני מאבק	362
49. אמצעי חקירה - במהלך החקירה, הציגה המשטרה למערער מצג לפיו אם ברצונו לראות את בנו, עליו להודות במעשה	363
50. אי-זיהוי רכב	363
51. אי-הזמנת עד, אי-חקירת עד	364
52. הימנעות המאשימה מהבאת נהג המונית למתן עדות	365
53. אי-העדתו של עו"ד של הנאשם אשר היה נוכח באותו אירוע אלים בו מואשם הנאשם אי-העדת עד	366
54. אי-זימון עד	367
55. אי-חקירת לקוחות, אי-הפקת תדפיסי בנק	368
56. היעדר טביעות אצבע	368
57. אי-לקיחת טביעות אצבעות מהסכין	369
58. אי-בדיקת טבילת ידיים	370
59. אי-ביצוע כל פעולת חקירה שיש בה כדי לתמוך במהימנות גרסת המתלונן, אי-ביצוע פעולות חקירה שיש בהם לאשש או לסתור את גרסת הנאשם	371
60. אי-לקיחת טביעות אצבע מהתיק שנגנב	372
61. אי-לקיחת טביעות אצבע משקית חשיש, אי-זימון עד	373
62. אי-עריכת מסדר זיהוי	374
63. אובדן פיזי של ראיות	375
64. אי-הוצאת פלט שיחות, עיכוב ביצוע עימות בין הנאשם למתלוננת	375
65. אי-איתור רכב, אי-בדיקה מקיפה של תנאי הכביש	376
66. ראיה שלא הוצגה, אי-מיצוי חקירה	379
67. אי-רישום מזכר משטרה	380
68. מחדלים חקירתיים אשר הובילו לזיכוי הנאשם	380
68.1 בירור בעלות ואי-הזמנת איכון שיחות	380
68.2 לא נערך שיחזור עם עד רלוונטי	382

383.....	68.3 אי-חקירת עדים
384.....	69. השפעת מחדלי החקירה על מעצר עד תום ההליכים
384.....	69.1 אי-העלאת צילומים ממצלמות אבטחה
385.....	69.2 הימנעות מחקירת עדים
385.....	69.3 אי-גביית עדות
386.....	69.4 אי-ביצוע איכון טלפון
387.....	69.5 אי-לקיחת טביעות אצבע
387.....	69.6 אי-תיעוד חקירה, זיהום מסדר הזיהוי
409.....	70. אי-המצאת חומר החקירה לידי הנאשם
415.....	71. אימתי יש להעלות טענה של "נזק ראיתי"?
416.....	72. אי-זימון עד במשפט פלילי
419.....	שער ד': דיני צבא
419.....	פרק א': מבוא
421.....	פרק ב': פסיקת בתי-הדין הצבאיים
421.....	1. אי-גביית עדויות בזירת האירוע
	2. היעדר תיעוד זירת התאונה, היעדר תיעוד צילומי של הניסויים
422.....	והמדידות שנעשו
423.....	3. מחדל חקירתי וזיכוי מחמת הספק של הנאשם